

Henk Vonhoff, een liberaal zwaargewicht

door Frits Korthals Altes

Bespreking van: Diederick Slijkerman, Liberaal zwaargewicht. Henk Vonhoff (1931-2010), Prometheus Uitgeverij, Amsterdam, 2018. ISBN: 978 90 446 3382 5, € 24,99.

Een leven lang overvol van activiteiten, bruisend van energie, vol bestuurskracht en inventiviteit, een eloquent en overtuigend debater, met een door en door liberale overtuiging als uitgangspunt en leidraad bij zijn handelingen, ook wel bovenmatig, met toch tijd voor bezonkenheid, de natuur en sport, gelaardeerd met gevoel voor humor – dat was Henk Vonhoff.

Wie in een kort mensenleven van 79 jaar veel onderneemt en bereikt, moet wel vroeg

beginnen. Dat deed Henk Vonhoff. Als zestienjarige was hij op 24 januari 1948 aanwezig bij de oprichtingsvergadering van de VVD, de partij die de liberale en politiek vrijzinnige uitgangspunten en beginselen die vóór de Tweede Wereldoorlog werden uitgedragen door de Liberale Staatspartij (LSP), tot 1937 De Vrijheidsbond geheten, en de Vrijzinnig-Democratische Bond (VDB), waartoe Henk zich aangetrokken voelde, in zich wilde verenigen om zo een sterk liberaal tegenwicht te vormen tegen de toen machtige democratisch-socialistische Partij van de Arbeid (PvdA) en de door de Katholieke Volkspartij (KVP) gedomineerde confessionele partijen (Anti-Revolutionaire Partij [ARP] en Christelijk-Historische Unie [CHU]). Het was maar goed dat Henk in Amsterdam woonde, dat ook toen

al volgens eigen regels placht te handelen. Volgens de VVD-statuten konden alleen kiesgerechtigden lid worden. De kiesgerechtigde leeftijd lag toen op 23 jaar. De afdeling Amsterdam van de VVD liet Henk echter geen zeven jaar wachten en liet hem als zestienjarige al toe als lid. Voordien was hij al aspirant-lid geweest van de liberale Partij van de Vrijheid (PvdV). Onmiddellijk ontplooidde Henk zijn krachten – en vooral zijn krachtig stemgeluid – om voor de Tweede Kamerverkiezing van 7 juli campagne te gaan voeren, onder meer sprekend vanaf een rondvaartboot. Vier jaar later, nog steeds niet kiesgerechtigd, werd hij lid van het bestuur van de afdeling, tevens kamercentrale, Amsterdam. Van 1958 af, hij werd toen 27, vormde hij als secretaris met Jan van Someren als voorzitter een dynamisch duo dat eerst in Amsterdam voor grote vernieuwingen zorgde en in 1962 met gelijkgezinden in de (toen nog) drie grote steden en de noordelijke provinciën de partijvernieuwing inzette die in 1963 leidde tot een nieuwe bestuursstructuur en een verjongde Tweede Kamerfractie onder aanvoering van Edzo Toxopeus. Het was de tijd dat ik, als secretaris van de afdeling en kamercentrale Rotterdam, Henk ontmoette en onze nauwe samenwerking begon. Wij kwamen toen – 9 november 1963 – beiden in het dagelijks bestuur van de partij. Henk werd verantwoordelijk voor de voorlichting en de verkiezingscampagnes. Daarmee zette hij, hoewel al enige jaren bekend als effectief spreker op algemene vergaderingen van de partij, zijn eerste schreden op landelijk niveau.

Deze activiteiten combineerde hij met een volledige baan als leraar geschiedenis aan de Tweede Driejarige HBS in Amsterdam-West, het stadsdeel waar Henk en zijn vrouw Loes met hun kinderen woonden. Maar niet alleen lesgeven verbond hem met de jeugd, ook het fluiten van voetbalwedstrijden en trainen van het schoolelftal. Hij hield ook zijn literatuur bij, een grote en trouwe vriendenkring en zijn contacten in de vrijmetselarij. Overal was tijd en voldoende aandacht voor. De politiek spande daarbij de kroon. Het zou niet bij besturen van de partij blijven: de Tweede Kamer fascineerde hem. Daar was het hart van de in 1945 – toen hij 13 jaar oud was – herwonnen democratie, waarin alleen een sterke liberale partij de ware vrijheid zou brengen die hem voor ogen stond, gedragen door verantwoordelijkheidsbesef voor eigen leven en tegenover de medemens, tegenover wie ook verdraagzaamheid en sociale gerechtigheid past. Bij de Kamerverkiezingen van februari 1967, gehouden na de val van het kabinet-Cals – dat als laatste kabinet *zonder voorafgaande* verkiezingen het voorafgaande kabinet (Marijnen) was opgevolgd – kwam Henk in de Tweede Kamer in een fractie van zeventien, één zetel meer dan in de voorafgaande, in 1963 gekozen, fractie. Het maximum had in 1959 op negentien zetels gelegen. Dit was voorlopig de plek die Henk ambieerde en die hij als voorheen met veel andere activiteiten combineerde, waaronder de voortzetting van zijn lidmaatschap van het dagelijks bestuur van de partij.

In 1971 continueerde hij deze bestuursfunctie niet langer. Na zijn herverkiezing in de Tweede Kamer en de deelname van de VVD en, naar alom werd verwacht, van fractievoorzitter Molly Geertsema aan het volgende kabinet, was Henk een van de twee fractieleden die in de ogen van velen in aanmerking kwam voor het fractievoorzitterschap. Hij had deze functie, als die op zijn weg was gekomen, zeker aanvaard en ook met verve vervuld. De Tweede Kamerfractie besluit zelf over haar leiding en Geertsema, hoeder van de staatsrechtelijke zuiverheid, waakte ervoor dat alleen de fractie zou beslissen. Maar zolang hij leiding had, zou hij ook leidinggeven. Hij raadde de fractie aan pas in zijn opvolging te voorzien als ook de staatssecretarissen waren benoemd. Vóór het kabinet-Biesheuvel, dat toen gevormd werd, placht die benoeming soms vele maanden op zich te laten wachten, maar Geertsema betrachtte bekwame spoed en droeg Henk voor als staatssecretaris van

Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM). De fractie riep Hans Wiegel tot het voorzitterschap.

Als staatssecretaris zette Henk zijn eerste schreden in het openbaar bestuur. Hij deed dat meteen met vaste tred. In die tijd opereerden staatssecretarissen in het algemeen in de schaduw van de minister. Zo niet Henk Vonhoff. Minister Engels leek in de schaduw te blijven van de door Henk veroorzaakte slagschaduw, die niet zozeer door zijn omvangrijke gestalte werd geworpen als wel door zijn bruisend optreden. Valse bescheidenheid was hem vreemd: wat hij deed, verrichtte hij niet in stilte. Helaas was het kabinet-Biesheuvel, gebouwd op een wankel basis van vijf partijen (KVP, ARP, CHU, VVD en DS'70), geen lang leven beschoren en kwam aan zijn verblijf op het ministerie van CRM binnen twee jaar al een einde.

Een hernieuwd optreden als Tweede Kamerlid volgde tot 6 september 1974. Zoals wel vaker het geval is na het bekleden van een post als minister of staatssecretaris, gaf ook Henk Vonhoff een positie in het openbaar bestuur meer bevrediging dan het Kamerlidmaatschap, met hoeveel verve hij dat lidmaatschap ook vervulde. Het bleek niet alleen voor hem de goede keuze, maar zeker ook voor de stad Utrecht. In de ruim zes jaren, van 1974 tot 1980, waarin hij leiding gaf aan het dagelijks bestuur van deze stad, heeft hij voor de stad veel bereikt. Hem was snel duidelijk dat ook Utrecht te maken had met de specifieke problemen die de grote steden eigen zijn. Hij zocht en verkreeg erkenning dat Utrecht behoorde tot de grote steden van ons land en daarom deel moest uitmaken van de specifieke aanpak die ook op landelijk niveau aan de grote steden is voorbehouden. De vanouds bekende drie grote steden werden er vier en Henk schoof met de andere drie burgemeesters aan aan de tafels waar de aanpak van de grotestadsproblematiek aan de orde was en waar het voor deze steden specifieke beleid werd besproken, voorbereid en bepaald. Talrijk zijn de sporen in de stad Utrecht die Henk daar als bestuurder naliet en tastbaar de resultaten: hij reorganiseerde de gemeentelijke dienst, het winkel- en kantorencentrum Hoog-Catharijne werd voltooid, het universitair centrum 'De Uithof' kwam tot stand, de woonwijk Lunetten verrees en het muziekcentrum Vredenburg werd geopend. Was er bij zijn installatie nog tegen hem gedemonstreerd, al besturende verwierf hij grote populariteit.

In 1981 riep de provincie Groningen om een zwaargewicht als commissaris van de Koningin. Het bezoek dat de Gedeputeerde Staten van de provincie aan minister van Binnenlandse Zaken Hans Wiegel brachten, leidde tot de door de bewindsman aan de Groningse bezoekers meegeedeelde conclusie dat hij na kennisneming van de door hen overhandigde en toegelichte profielschets nog geen naam kon noemen, maar hun wel de verzekering kon geven dat de volgende commissaris een zwaargewicht zou zijn. En zo verhuisde Henk van Utrecht naar Groningen. Dat kon toen zijn bestuurskracht uitstekend gebruiken.

De economische crisis (de tweede oliecrisis) waarin ons land zich bevond had tot grote werkloosheid geleid en deze trof de drie noordelijke provincies ongekend hard. De versterking van de economische structuur waartoe in april 1979 het *Integraal Structuurplan Noorden des Lands* was opgesteld, werd in de jaren tachtig uitgevoerd. Ook aardgasopbrengsten zouden worden aangewend voor vergroting van werkgelegenheid. Daartoe (naast vermindering van de druk in de Randstad) moesten ook rijksdiensten gespreid worden. Aan de commissarissen van de Koningin de taak om in Den Haag voor hun provincie zoveel mogelijk buit te bemachtigen. Een taak waarvoor Henk Vonhoff als rasbestuurder zich met volle kracht en energie inzette. Befaamd werd zijn gevecht om de verplaatsing naar Groningen van de hoofddirectie van het toen nog machtige en omvangrijke Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie

daadwerkelijk doorgang te laten vinden, ondanks de onwil van deze hoofddirectie zelf. Daarbij kwam hij lijnrecht te staan tegenover de minister van Verkeer en Waterstaat, zijn partijgenote Neelie Kroes. Beiden stonden hun mannetje. Henk Vonhoff ging voor zijn gelijk en voor het belang van de provincie die hij diende, voor niemand opzij. Er ging 'niets boven Groningen', een leuze waarnaar Henk Vonhoff leefde en die hij, zo hij deze al niet zelf bedacht heeft, in elk geval door een wekelijks radioprogramma algemene bekendheid gaf. Na Utrecht had ook Groningen hem niet met algemene blijdschap ingehaald – een verfbom werd bij zijn installatie zijn deel – maar even-

als de inwoners van Utrecht vijftien jaar tevoren, zagen de Groningers hem met lede ogen gaan toen hij de pensioengerechtigde leeftijd had bereikt. Een commissaris van het kaliber Vonhoff zou in latere jaren de NAM en Den Haag er eerder van hebben overtuigd dat de gaswinning verminderd en de schade vergoed moest worden.

Na zijn bestuurlijke loopbaan werd hem nog een bijzonder hoogleraarschap deelachtig, een bekroning van zijn oorspronkelijke loopbaan als leraar. Aan de Erasmus Universiteit Rotterdam bekleedde hij van 1995 af vijf jaar de Albeda-leerstoel voor arbeidsvoorwaardenbeleid. De bekwaamheid tot doceren in dit vak had hij zich eigen gemaakt al vicevoorzitter van Advies- en Arbitragecommissie Rijksdienst (commissie-Albeda) van 1984 tot 2009 en als voorzitter van de Stichting Centrum voor Arbeidsverhoudingen Overheidspersoneel (CAOP) van 1995 tot 2006.

Een rijk palet van nevenfuncties siert zijn curriculum: van voorzitter van het Nationaal Olympisch Comité, dat in de jaren tachtig ijverde voor organisatie van de Olympische Spelen in Amsterdam in 1992, tot voorzitter van het Nationaal Park De Hoge Veluwe; het zijn slechts enkele functies uit een lange lijst. Blijkbaar had hij ondanks zijn volle agenda ook nog vrije tijd, want hij beoefende ook het bridge- en het schaakspel en kon zijn vindingrijkheid als woordkunstenaar goed aanwenden bij scrabble en bij zijn vaardigheid om tijdens diners of ontvangsten puntdichten op

aanwezig te maken en voor te dragen. Ook was hij auteur van diverse boeken, over liberalisme in Nederland en zijn geschiedenis en over Oud.

Het is duidelijk dat deze veelzijdige liberale politicus en bestuurder een biografie meer dan waard is. Die is er dan ook gekomen in de vorm van *Liberaal Zwaargewicht – Henk Vonhoff (1931-2010)* door Diederick Slijkerman. De Stichting Biografie Henk Vonhoff had Slijkerman aangezocht het schrijven van deze biografie op zich te nemen.

Slijkerman beschrijft in vijftien hoofdstukken de talrijke facetten van Henk Vonhoff en de activiteiten die zijn leven bepaalden. Hij heeft daartoe velen uit Vonhoffs directe omgeving, familie, vrienden en medebestuurders kunnen interviewen en kennis kunnen nemen van Vonhoffs archief. De door Slijkerman genomen moeite resulteert in een plezierig leesbaar boek, met veel aandacht voor smakelijke en vermakelijke anekdotes. Hij beschrijft achtereenvolgens de achtergrond, de opleiding en vorming, de politieke en bestuurlijke loopbaan van zijn subject en richt de schijnwerper in een daaropvolgend aantal hoofdstukken op Vonhoffs activiteiten als verenigingsbestuurder, sportman, natuurliefhebber, taalvirtuoos en vrijmetselaar. Hij beschrijft ook de achtergronden en de richting van zijn liberale overtuiging.

Vonhoff was, zoals Slijkerman ook beschrijft, ongetwijfeld een bewonderaar van Oud en diens vooral op staatkunde gerichte

liberale visie. Vonhoff botste ook meer-malen met Van Riel, wiens streven vooral gericht was op behoud en uitbreiding van liberale waarden door de uitoefening van invloed – macht, zo men wil. Hoewel er onmiskenbaar botsingen zijn geweest tussen beiden – en zeker tussen Oud en Van Riel – accentueert de auteur de tegenstelling tussen een sociaalliberale visie, waarvan Vonhoff zeker een representant was, en een pragmatische, meer behoudende stroming te veel naar mijn smaak. Zeker als men zijn opvattingen mede beziet in het licht van de juist door Henk Vonhoff zelf in zijn boek *Liberale onder een dak* beschreven eenheid van liberalen in de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, die de voorheen gescheiden optredende vrijzinnig-democraten en staatkundige liberalen in zich verenigde. In feite gaat het meer om de facetten van op de staatkunde gerichte liberalen als Oud, de op economisch ontwikkeling gerichte stroming en de op bestuurlijke invloed gerichte politiek.

“... Talrijk zijn de sporen in de stad Utrecht die Henk daar als bestuurder naliet en tastbaar de resultaten ...”

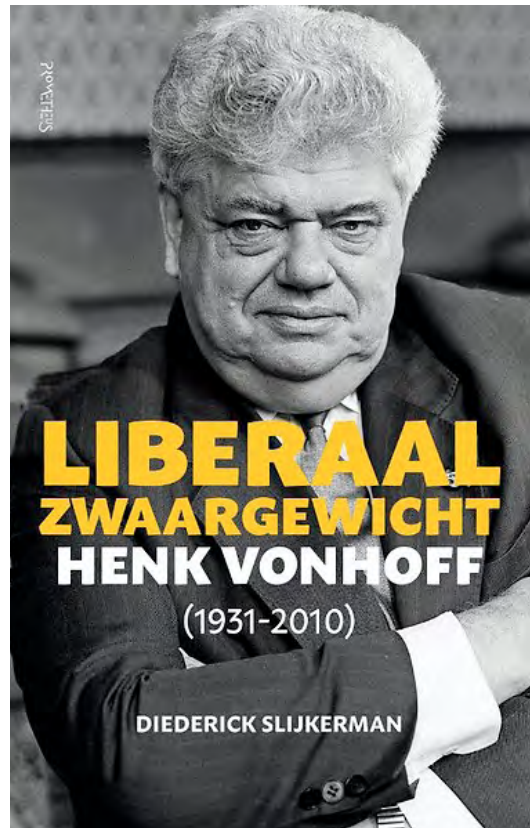
In zijn bestuur toonde Henk voor al deze facetten oog te hebben en juist Groningen, dat zozeer onder de crisis leed, kon zijn gerichtheid op economische ontwikkeling goed gebruiken. Voor Henk was dat niet louter pragmatisme, voor hem zal ook gegolden hebben dat deze ontwikkeling voorwaarde is voor verdere ontplooiing van

de door hem bestuurde burgers. Zo was het ook met een andere facet van het optreden van Vonhoff als gezagsdrager: hij was zich ervan bewust dat decorum en het uitstralen van gezag behulpzaam zijn bij het bereiken van beoogde doelstellingen. Met het gebruik van zijn dienstauto, ook voor kleine afstanden, accentueerde hij het gewicht van zijn ambt en daarmee het gezag dat hij als drager van dat ambt uitstraalde.

In zijn boek tekent de auteur Vonhoff als mens met grote kwaliteiten, als maatschappelijk betrokken bestuurder, vriend en pater familias. Mede door de anekdotes die Slijkerman dankzij de interviews heeft kunnen optekenen leest het boek vlot. Het heeft door de opbouw meer van een biografische schets dan van een biografie zoals deze van andere vooraanstaande politici en bestuurders geschreven plegen te worden. Daarvoor moet waarschijnlijk de afstand in de tijd groter zijn en is ook zeker meer tijd voor onderzoek nodig dan de auteur ter beschikking stond. De wens om het boek te presenteren in de voorjaarsvergadering van de VVD begrensde de tijd die de schrijver gegeven werd. Dankzij deze opzet van Slijkerman is er geen zweem van hagiografie, waaraan biografieën soms niet ontkomen. Integendeel, er is in ruim voldoende mate sprake van relativiteit ten opzichte van het subject.

Door de onderhoudende stijl en de overzichtelijke opzet is het boek voor een breed publiek bereikbaar en kan het in ruime kring aandacht trekken voor de beweeg-

redenen en het optreden van een door een liberale levensvisie doortrokken bestuurder. Een bestuurder wie het altijd ging om de stad of provincie en haar inwoners die aan hem waren toevertrouwd. Een typische tegenwoordiger van de generatie die voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog in soberheid is opgegroeid en gevormd, met de blik op de toekomst die in de crisis van de jaren dertig misschien uitkomst zou bieden, in de oorlogsjaren hopelijk bevrijding en daarna in elk geval wederopbouw, waarvoor eenieder zich in saamhorigheid inspande. Door inspanning bereikte ook Henk Vonhoff veel voor de politieke stroming die hij

aanhang en diende, voor de publieke zaak waaraan hij zich wijdde en voor de immateriële terreinen die hem belang inboezemden.

Door Slijkermans boek kan het leven en werk van Henk Vonhoff ook voor vele bestuurders, vooral ook uit liberale kring, een voorbeeld zijn van overtuigd en overtuigend dienen van het algemeen belang, effectief en tevens bestuurlijk, maatschappelijk en politiek zuiver, met gevoel voor humor. De rechte weg was de enige die Henk Vonhoff bewandelde. Deze zuiverheid vloeide voort uit zijn karakter en zijn politieke motivatie,

eigenschappen die integer handelen vanzelfsprekend maken en garanderen zonder dat daartoe vuistregels geraadpleegd hoeven te worden. ‘Verplichte literatuur’ voor hen die een loopbaan in de politiek of het bestuur ambiëren, klinkt niet echt liberaal, maar een dringend advies om het boek te lezen geef ik hun wel.

Mr. F. Korthals Altes is sinds 2001 minister van staat. Daarvoor was hij onder meer voorzitter van de VVD, minister van Justitie, voorzitter van de VVD-fractie in de Eerste Kamer en voorzitter van de Eerste Kamer.

